

Beata Jarończyk-Urbaś

Uniwersytet Śląski

**Przemoc domowa
Decyzje kobiet o rozstaniu z mężem-sprawcą**

**Domestic violence
Women's decision to leave abusive husband**

ABSTRACT: The following article is an account of research on the causes of consistent decision-making of women – victims of domestic violence to leave her husband – the perpetrator. Study group consisted of 59 women who are in the early phase of adulthood or middle. In this study, it was found that certain demographic and environmental variables, such as younger age, higher education, short internship marriage, having the support of friends, have a positive impact on the decision-making process. Moreover, the process of decision-making is more consistent in women with a high sense of self-efficacy.

KEYWORDS: Woman, domestic violence, consistent decisions, to move away from her husband.

STRESZCZENIE: Artykuł jest opisem badań dotyczących przyczyn podejmowania konsekwentnych decyzji kobiet – ofiar przemocy domowej o odejściu od męża-sprawcy. Grupę badaną stanowiło 59 kobiet, będących w fazie wczesnej bądź średniej dorosłości. W przeprowadzonych badaniach stwierdzono, że niektóre zmienne demograficzne i środowiskowe, tj. młodszy wiek, wyższe wykształcenie, krótki staż małżeński, wsparcie przyjaciół, mają korzystny wpływ na przebieg procesu decyzyjnego. Nadto przebieg procesu decyzyjnego jest bardziej konsekwentny u kobiet o wysokim poczuciu własnej skuteczności.

SŁOWA KLUCZOWE: Kobieta, przemoc domowa, konsekwentne decyzje, odejście od męża.

Wprowadzenie

Przemoc domowa jest istotnym problemem społecznym. Doświadczanie przemocy ma bardzo szeroki zasięg – zarówno osobowy (dotyczy całych rodzin), jak i czasowy (często jest wzorcem przekazywanym z pokolenia na pokolenie). W literaturze przedmiotu tematyka ta jest dość często poruszana, jednakże najczęściej opisywane są jej przyczyny i skutki. W niniejszej pracy położono szczególny nacisk na sam proces decyzyjny dotyczący odejścia od męża-sprawcy, a podejmowany przez ich żony-ofiary. Według badań większość kobiet opuszcza partnera, który je maltretuje, średnio trzy do sześciu razy, ale z różnym stopniem wytrwałości w tym postanowieniu (James, Gilliland 2005, s. 352–411). Kobiety – ofiary przemocy, znajdując się w sytuacji kryzysowej, często nie podejmują „głośnego” wołania o pomoc, ale działają według stereotypów lub schematów myślowych, powielanych z pokolenia na pokolenie (Mazur 2002, s. 12), dlatego też cały proces decyzyjny może trwać niezmiernie długo. Celem pomocy udzielanej kobietom dotkniętym przemocą jest danie im takiego wsparcia, aby były zdolne do podejmowania samodzielnych działań i powrotu do stanu równowagi (bądź też uzyskania równowagi, ponieważ dla niektórych ofiar wcale nie musi być to powrót do równowagi sprzed stanu kryzysowego, gdyż tej nigdy w ich życiu nie było).

Każdy człowiek w swoim życiu ma do czynienia z problemami decyzyjnymi, które łączą się z mnóstwem niejasności. W praktyce najczęściej rozwiązuje się je „na wyczucie”, zwłaszcza, gdy podejmowane decyzje związane są ze sprawami codziennymi. Kiedy jednak decyzje dotyczą spraw ważnych lub ryzykownych – problem zostaje poddany analizie, czyli wyróżnia się alternatywy wyboru (rozważa „za” i „przeciw”), zasięga porady bliskich i ekspertów, próbuje się przewidzieć następstwa podjętych decyzji. Praktyka pomagania osobom uwikłanym w przemoc pokazuje, że większość z nich podejmuje próby zmierzające do zaprzestania bycia ofiarą. Efekt takich prób bywa różny – doraźne wyjście z „kręgu przemocy”, zaakceptowanie sytuacji przemocowej i bierność albo skuteczne wyjście z traumatycznej sytuacji i zaprzestanie roli ofiary. Od 25 lat można zaobserwować wzrost liczby interwencji w przypadku maltretowania (James, Gilliland 2005, s. 352–411). Strategie interwencji są na tyle specyficzne, iż dają najlepszy rezultat w funkcjonowaniu związku małżeńskiego, gdy odnoszą się zarówno do ofiary, jak i do sprawcy. W momencie kiedy sprawca nie podda się terapii, często jedynym sposobem na poprawę sytuacji maltretowanej żony jest podjęcie przez nią decyzji o odejściu od męża – sprawcy przemocy domowej. Ogólnie można stwierdzić, że celem pro-

wadzonej interwencji (później terapii), jest uzyskanie równowagi przez osobę dotkniętą przemocą i wyjście z roli ofiary.

Cel badań

Przedstawione badania są próbą uzyskania odpowiedzi na pytanie, jakie są źródła podejmowania konsekwentnych decyzji kobiet – ofiar przemocy domowej o odejściu od męża – sprawcy. Wśród rozpatrywanych przyczyn wpływających na podjęcie kategorycznej decyzji o odejściu od osoby stosującej przemoc będą: częstotliwość podejmowania prób odejścia, czas, w jakim zostaje podjęta decyzja o odejściu, czynniki osobowościowe (lęk – cecha, poczucie własnej skuteczności), czynniki środowiskowe (wiek, wykształcenie, stan cywilny, staż małżeński, posiadanie pracy, doświadczenia z rodziny generacyjnej). Celem badań przedstawionych w niniejszej pracy jest poznanie osobowościowych, socjodemograficznych i środowiskowych oraz sytuacyjnych warunkowań jednostki do podjęcia konsekwentnej decyzji o odejściu od sprawcy przemocy domowej.

Narzędzia badawcze

W badaniach wykorzystano skonstruowaną na potrzeby pracy ankietę „Przemoc domowa” oraz następujące testy standaryzowane: Inwentarz Stanu i Cechy Lęku (STAI) oraz Skalę Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES).

W ankiecie pytano o: rodzinę generacyjną badanych kobiet, przebieg ich okresu przedmałżeńskiego i małżeńskiego oraz okoliczności podejmowania przez żonę-ofiarę decyzji o odejściu od męża.

Inwentarz Stanu i Cechy Lęku jest narzędziem przeznaczonym do badania lęku, który jest rozumiany przez autorów, jako względnie stała cecha osobowości. Lęk, jako cecha, definiowany jest jako „motyw lub nabyta dyspozycja behawioralna, która czyni jednostkę podatną na spostrzeganie szerokiego zakresu obiektywnie niegroźnych sytuacji jako zagrażających i reagowanie na nie stanami lęku, nieproporcjonalnie silnym w stosunku do wielkości obiektywnego niebezpieczeństwa” (Wrześniewski 2006, s. 6–7). Jest wiele sytuacji, które jednostka definiuje jako zagrażające, ze względu na jej indywidualne doświadczenia.

W celu uzyskania informacji na temat siły ogólnego przekonania kobiet o możliwościach radzenia sobie w sytuacjach trudnych posłużono się Skalą Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES) R. Schwarzera, M. Jeruzalem i Z. Juczyńskiego. Własna skuteczność, to czynnik aktywujący różne obszary

zachowania jednostki. Przekonanie o własnej skuteczności wpływa na ocenę własnych zasobów jednostki w sytuacji doświadczania stresu. Silniejsze przekonanie na temat własnej skuteczności ma również wpływ na wyznaczanie wyższych celów, głębsze zaangażowanie w ich realizację, pomimo wielokrotnych niepowodzeń (Juczynski 2009, s. 93–94).

Grupa badana

Grupę badaną tworzy 59 kobiet z województwa małopolskiego, będących w fazie wczesnej bądź średniej dorosłości, które doświadczają lub doświadczały różnego rodzaju przemocy ze strony swojego męża. Próba osób badanych została dobrana w sposób celowy. Ważna była płeć osoby doświadczającej przemocy (kobieta). Istotne było również, kto stosował przemoc (przemoc ze strony męża). Mężowie osób badanych nie brali udziału w żadnej terapii.

Tabela 1. Charakterystyka badanej grupy

Aktualna sytuacja zawodowa	WS (%)	Liczba dzieci	WS (%)	Wykształcenie	WS (%)	Staż małżeński	WS (%)	Stan cywilny	WS (%)	Wiek	WS (%)	Suma WS (%)
Pracuje	37 (62)	0	10 (17)	podstawowe	1 (2)	do 5 lat	14 (24)	mężatka	40 (68)	wczesna dorosłość – do 35 r.ż.	29 (49)	59 (100)
		1	13 (22)	zawodowe	24 (41)	5–10 lat	14 (24)					
Nie pracuje	18 (31)	2	19 (32)	Średnie	21 (36)	10–20 lat	19 (32)	rozwidziona	19 (32)	średnia dorosłość 35 r.ż. – 59 r.ż.	30 (51)	
		3	11 (19)									
Emerytka	4 (7)	4	2 (3)	wyższe	13 (22)	więcej niż 20 lat	12 (20)					
		5	4 (7)									

Źródło: opracowanie własne.

Badania zostały przeprowadzone w Tatrzańskim Ośrodku Interwencji Kryzysowej i Wsparcia Ofiar Przemocy w Rodzinie (TOIKiWOPR) w Zakopanem. Przebadane zostały kobiety, które objęte były opieką ambulatoryjną bądź stacjonarną w ośrodku – otrzymywały pomoc interwencyjną, psychoterapeutyczną, prawną, zaś w przypadku mieszkanek hostelu – również bytową i socjalną. Badania właściwe poprzedzono indywidualną rozmową z badanymi, zapewnieniem o anonimowości oraz o wyłącznie naukowym ich charak-

terze. Po wyrażeniu zgody na udział w badaniu przekazywano badanym zestaw kwestionariuszy do wypełnienia.

Tabela 1 zawiera charakterystykę badanej grupy. Większość kobiet pozostaje w związku małżeńskim, ma 2 dzieci, ma wykształcenie zawodowe oraz pracuje zawodowo.

Wyniki badań

Podstawą oceny procesu decyzyjnego jest przyjęty podział na przebieg: konsekwentny i niekonsekwentny. Konsekwentność przebiegu procesu decyzyjnego ustalono na podstawie pytania „Jakie relacje łączą obecnie Ciebie i Twojego męża?”. Wybór odpowiedzi „małżeństwo w kryzysie, prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego”, świadczy o przebiegu niekonsekwentnym. Wybór innej odpowiedzi („małżeństwo w kryzysie, brak wspólnego gospodarstwa domowego”, „separacja” lub „rozwód”), świadczy o przebiegu konsekwentnym.

W badanej grupie 68% badanych zrealizowało konsekwentny przebieg procesu decyzyjnego, zmierzający do zaprzestania roli ofiary przemocy domowej. Natomiast pozostałe kobiety podejmowały pewne działania, zmierzające do uniezależnienia się od męża-sprawcy, jednakże były one mało stanowcze i konsekwentne.

W tabelach 2–3 przedstawiono konsekwencje przebiegu procesu decyzyjnego w zależności od niektórych zmiennych demograficznych i środowiskowych – wieku w momencie podjęcia kategorycznej decyzji o odejściu od męża (w przypadku kobiet nierozwiedzionych, bierze się pod uwagę ich obecny wiek), wykształcenia, stażu małżeńskiego, liczby dzieci, posiadania pracy i niezależności finansowej. Wartości p uzyskane w testach χ^2 są niższe od 0,05, co oznacza, że konsekwencja przebiegu procesu decyzyjnego zależy istotnie od tych zmiennych. Kobiety młodsze, z wyższym wykształceniem i krótkim stażem małżeńskim, są najbardziej konsekwentne w swej decyzji o odejściu od męża. Posiadanie dzieci, pracy oraz niezależność finansowa nie wpływają istotnie na konsekwencje przebiegu procesu decyzyjnego.

W kwestionariuszu badań zostały zawarte pytania dotyczące rodziny generacyjnej. Konsekwencja przebiegu procesu decyzyjnego nie zależy od posiadania negatywnych doświadczeń z rodziny pochodzenia. W świetle wyników badań wynika, iż tylko 27% badanych kobiet nie miało negatywnych doświadczeń w rodzinie generacyjnej, a 73% ofiar już w dzieciństwie doświadczyło ze strony swoich bliskich różnej przemocy i problemów (alkoholizm, bezrobocie).

Tabela 2. Konsekwencja przebiegu procesu decyzyjnego w zależności od zmiennych demograficznych, środowiskowych, wieku

Przebieg procesu decyzyjnego	Staż małżeński			Wykształcenie				Wiek		
	do 5 lat	5–15 lat	15 lat i >	podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe	do 30 lat	31–40 lat	41–59 lat
Konsekwentny	19	11	10	0	13	15	12	19	15	6
Niekonsekwentny	2	13	4	1	11	6	1	5	4	10
Suma konsekwentny	40			40				40		
Suma niekonsekwentny	19			19				19		
p	0,006			0,049				0,01		

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Konsekwencja przebiegu procesu decyzyjnego w zależności od niezależności finansowej, posiadania dzieci, pracy

Przebieg procesu decyzyjnego	Niezależność finansowa		Posiadanie pracy		Posiadanie dzieci	
	tak	nie	Tak	nie	tak	nie
Konsekwentny	16	24	21	19	31	9
Niekonsekwentny	4	15	5	14	18	1
Suma konsekwentny	40		40		40	
Suma niekonsekwentny	19		19		19	
p	0,253		0,107		0,201	

Źródło: opracowanie własne.

Pod pojęciem „okoliczności poprzedzające zawarcie związku małżeńskiego” rozumie się czas trwania związku przed zawarciem małżeństwa, motywów zawarcia związku oraz brak lub przemoc ze strony partnera w okresie narzeczeńskim. Największą konsekwencją procesu decyzyjnego wykazywały się kobiety, których związek z przyszłymi mężami trwał rok lub dwa lata. Ponieważ jednak grupa kobiet, których związek trwał ponad 2 lata była nieliczna (zaledwie 3 osoby), można ją pominąć we wnioskowaniu i stwierdzić, że dłuższy czas trwania związku przed zawarciem małżeństwa sprzyja konsekwentnemu przebiegowi procesu decyzyjnego. Ponad połowa badanych kobiet, tj. 60%, zawarła związek małżeński po krótkiej znajomości – od kilku miesięcy do roku. Jak pokazują wyniki przeprowadzonych badań przede wszystkim w tej grupie osób, przebieg procesu decyzyjnego o odejściu od męża-sprawcy przemocy domowej, jest mało konsekwentny.

Wśród motywów zawarcia związku małżeńskiego wymieniono: miłość, atrakcyjność fizyczną partnera, chęć usamodzielnienia się, presję rodziny, ciążę, samotność i chęć posiadania kogoś bliskiego, długotrwałą znajomość. Wartość p uzyskana w teście χ^2 dla zależności konsekwencji przebiegu procesu decy-

zynego od zajścia w ciążę jest niższa od 0,05, co oznacza, że konsekwencja przebiegu procesu decyzyjnego zależy istotnie statystycznie od występowania właśnie tego powodu zawarcia związku małżeńskiego. Kobiety, które wstąpiły w związek małżeński z powodu ciąży, charakteryzują się mniej konsekwentnym przebiegiem procesu decyzyjnego. Pozostałe przyczyny zawarcia związku nie mają istotnego wpływu na konsekwencję przebiegu procesu decyzyjnego.

Żony – ofiary przemocy domowej – deklarowały również obecność bądź niewystępowanie aktów przemocowych w okresie narzeczeńskim. Konsekwencja przebiegu procesu decyzyjnego nie zależy istotnie statystycznie od doświadczania przemocy w tym czasie.

W świetle uzyskanych wyników badań można stwierdzić, iż rodzaj doświadczanej przemocy domowej nie pozostaje w związku z przebiegiem procesu decyzyjnego u respondentek (tab. 4). Najczęściej wybieranymi przez osoby badane rodzajami przemocy były: wulgaryzmy, bicie przedmiotami lub otwartą ręką oraz narzucanie poglądów.

Tabela 4. Konsekwencja przebiegu procesu decyzyjnego u kobiet doświadczających i niedoświadczających w okresie małżeństwa różnych rodzajów przemocy

Konsekwentny przebieg procesu decyzyjnego	Doświadczanie przemocy				p
	nie		tak		
	N	%		N	
Popychanie					
Nie	7	21	12	46	0,079
Tak	26	79	14	54	
Obezwładnianie					
Nie	14	34	5	28	0,858
Tak	27	66	13	72	
Policzkowanie					
Nie	13	34	6	29	0,878
Tak	25	66	15	71	
Przytrzymywanie					
Nie	13	30	6	37	0,828
Tak	30	70	10	63	
Bicie przedmiotami lub otwartą ręką					
Nie	7	27	12	36	0,624
Tak	19	73	21	64	
Wymuszanie współżycia seksualnego					
Nie	13	33	6	32	0,820
Tak		67	67		
Wyśmiewanie					
Nie	10	32	9	33	0,913
Tak	22	68	18	67	

Konsekwentny przebieg procesu decyzyjnego	Doświadczanie przemocy				p
	nie		tak		
	N	%	N	N	
Narzucanie poglądów					
Nie	11	35	8	29	0,773
Tak	20	65	20	71	
Domaganie się posłuszeństwa					
Nie	10	32	9	32	0,788
Tak	21	68	19	68	
Ograniczanie pożywienia i snu					
Nie	14	32	5	33	0,833
Tak	30	68	10	67	
Wmawianie choroby psychicznej					
Nie	15	29	4	50	0,452
Tak	36	71	4	50	
Złorzeczenie					
Nie	15	33	4	29	0,996
Tak	30	67	10	71	
Wulgaryzmy					
Nie	3	23	16	35	0,644
Tak	10	77	30	65	
Izolacja					
Nie	15	41	4	18	0,136
Tak	22	59	18	82	
Stała krytyka					
Nie	12	37	7	26	0,504
Tak	20	63	20	74	

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie wyników wcześniejszych badań ustalono, że większość kobiet opuszcza partnera, który je maltretuje, średnio trzy do sześciu razy, ale z różnym stopniem wytrwałości w tym postanowieniu (James, Gilliland 2005, s. 352–411). Cały proces decyzyjny może trwać niezmiernie długo, jednakże kilkakrotne podejmowanie prób odejścia od sprawcy przemocy domowej zwiększa prawdopodobieństwo, iż ofiara opuści sprawcę na zawsze. W niniejszych badaniach zaobserwowano odwrotną zależność: im więcej podejmowanych decyzji o odejściu od męża, tym mniej konsekwentny przebieg procesu decyzyjnego. Większość badanych kobiet podejmowała decyzję o odejściu od męża kilka razy bądź wielokrotnie (57,6% badanych), jednakże, to właśnie w tej grupie, przebieg procesu decyzyjnego był najmniej konsekwentny.

Okazuje się, iż konsekwencja procesu decyzyjnego zależy także od czasu jego trwania. Związek ten jest następujący: im dłuższy czas trwania procesu decyzyjnego, tym mniej konsekwentny przebieg procesu decyzyjnego (tabela 5). Wśród badanych kobiet najbardziej konsekwentny przebieg procesu

decyzyjnego charakteryzował te, które podejmowały decyzję o odejściu od męża kilka miesięcy do roku.

Tabela 5. Czas podejmowania decyzji o odejściu od męża-sprawcy przemocy domowej a konsekwencja przebiegu procesu decyzyjnego

Konsekwentny przebieg procesu decyzyjnego	Czas trwania procesu decyzyjnego;											p		
	od razu po pojawieniu się przemocy		kilka miesięcy		rok		kilka lat		nadal jestem w związku przemocowym, ale może kiedyś podejmę tę decyzję		nadal jestem w związku przemocowym, ale nie zamierzam odejść od męża			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N		%	
Nie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17	94,4	2	100	0,000
Tak	5	100	14	100	9	100	11	100	1	5,56	0	0		

Źródło: opracowanie własne.

Z uzyskanych wyników badań wynika, że kobiety, które posiadają wsparcie przyjaciół charakteryzują się bardziej konsekwentnym przebiegiem procesu decyzyjnego. Posiadanie wsparcia rodziny nie ma istotnego wpływu na konsekwencję przebiegu procesu decyzyjnego (tab. 6).

Tabela 6. Konsekwencja przebiegu procesu decyzyjnego w zależności od posiadania wsparcia rodziny i przyjaciół

Przebieg procesu decyzyjnego:	Wsparcie rodziny N (%)		p
	tak	nie	
Konsekwentny	18 (78)	22 (61)	0,276
Niekonsekwentny	5 (22)	14 (39)	
Przebieg procesu decyzyjnego:	wsparcie przyjaciół N %		p
	tak	nie	
Konsekwentny	19 (95)	21 (54)	0,004
Niekonsekwentny	1 (5)	18 (46)	

Źródło: opracowanie własne.

Podjęto również próbę weryfikacji czy i jak czynniki osobowościowe pozostają w związku z konsekwentnym przebiegiem procesu decyzyjnego. Wśród zmiennych osobowościowych rozpatrywane były: poziom lęku – cechy oraz przekonanie osób badanych o sile własnej skuteczności.

Lęk stanowi jedną z możliwych reakcji emocjonalnych o znaku ujemnym, którą wywołać może sytuacja zagrożenia subiektywnego lub obiektywnego, zewnętrznego lub wewnętrznego, działającego aktualnie lub przewidywanego w przyszłości (Borecka-Biernat 2006, s. 15). Na podstawie uzyskanych wyników badań stwierdzono, iż:

- poziom nasilenia lęku jako cechy u większości badanych jest wysoki – aż 42 osoby badane, tj. 71%, osiągnęły wynik wysoki;
- średni poziom lęku występuje u 26% badanych kobiet, tylko 3% kobiet dotkniętych przemocą ze strony męża osiągnęło wynik niski.

Prezentowane wyniki znajdują potwierdzenie w literaturze przedmiotu. L. E. Walker stwierdziła, że u kobiet doznających przemocy wewnątrzmałżeńskiej, występuje wyższy poziom lęku, co może prowadzić do utraty poczucia siły i skuteczności (Rajska-Kulik 2007, s. 11–24).

Sprawdzano zależność czasu trwania procesu decyzyjnego od poziomu lęku – cechy – czas trwania procesu decyzyjnego nie zależy istotnie statystycznie od poziomu tej zmiennej.

W przeprowadzonych badaniach podjęto również próbę ustalenia jakie jest poczucie własnej skuteczności wśród kobiet-ofiar przemocy, które podejmują, bądź podjęły decyzję o odejściu od męża-sprawcy. W celu uzyskania informacji, na temat siły ogólnego przekonania kobiet o możliwościach radzenia sobie w sytuacjach trudnych, posłużono się Skalą Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES) R. Schwarzera, M. Jeruzalem i Z. Juczyńskiego. Silniejsze przekonanie na temat własnej skuteczności ma wpływ na wyznaczanie wyższych celów, głębsze zaangażowanie w ich realizację, pomimo wielokrotnych niepowodzeń (Juczyński 2009). Z uzyskanych wyników wynika, iż:

- większość badanych kobiet ma wysokie poczucie własnej skuteczności (32 osoby – 54% badanych);
- średni poziom poczucia własnej skuteczności występuje u 16 osób (27%), zaś niskie poczucie własnej skuteczności u 11 badanych, czyli 19%.

W tabeli 7 przedstawiono zależność konsekwencji przebiegu procesu decyzyjnego od poczucia własnej skuteczności.

Tabela 7. Zależność konsekwencji przebiegu procesu decyzyjnego od poczucia własnej skuteczności

Przebieg procesu decyzyjnego:	Poczucie własnej skuteczności N (%)		p
	niskie	wysokie	
Konsekwentny	19 (55,88)	21 (84)	0,045
Niekonsekwentny	15 (44,12)	4 (16)	

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane wyniki wskazują, że wysokie poczucie własnej skuteczności ma pozytywny wpływ na podjęcie katagorycznej decyzji o odejściu od męża-agresora.

Podsumowanie

W świetle dokonanej weryfikacji statystycznej nie stwierdzono istnienia związku pomiędzy poziomem lęku – cechy a czasem trwania procesu decyzyjnego. Poziom nasilenia lęku jako cechy u większości badanych jest wysoki, co znajduje odzwierciedlenie w literaturze przedmiotu. Walker stwierdziła, że u kobiet doznających przemocy ze strony współmałżonka, występuje wyższy poziom lęku, co może prowadzić do utraty poczucia siły i skuteczności (Rajska-Kulik 2007, s. 11–24). Ponadto, większość badanych kobiet – ofiar przemocy domowej (aż 58%) podejmowała decyzję o odejściu od męża kilka razy, a nawet wielokrotnie. Podobnych danych dostarcza literatura – większość kobiet opuszcza partnera, który je maltretuje, średnio trzy do sześciu razy, ale z różnym stopniem wytrwałości w tym postanowieniu (James, Gilliland 2005, s. 352–411). Zgodnie z ujęciem Tadeusza Tyszki (1986), kiedy jednostka już podejmie decyzję (w tym wypadku o odejściu od sprawcy), proces decyzyjny jawi się jej jako poszukiwanie uzasadnienia (racji) dla wyboru jednej z alternatyw (na przykład dla kobiet – ofiar przemocy domowej – już samo podjęcie decyzji o odejściu od męża jest najbardziej istotne, gdy już podjęły decyzję, czują się bardziej pewnie i mogą rozważać poszczególne alternatywy). Przeprowadzone badania również pokazały, iż maltretowane kobiety podejmują szereg alternatywnych działań, często jednak są one efektywne tylko na krótki czas, zwłaszcza, jeżeli posiadane przez nie atrybuty są słabe, albo ich nie ma (np. brak pieniędzy, pracy, mieszkania, wsparcia). Omawianą kwestię dobrze zobrazuje wypowiedź jednej z badanych kobiet: „Boję się go. Nie odważyłabym się zadzwonić na policję, miałabym w domu jeszcze większe piekło. Koleżanki z pracy mi zazdroszczą męża, że niby taki przystojny, grzeczny, ma pracę, która przynosi prestiż społeczny. Tak naprawdę nikt poza mną i dziećmi nie wie, jaki on jest naprawdę. To ja w towarzystwie wychodzę na osobę apodyktyczną, nie on – ja po prostu nie umiem udawać, że wszystko jest w porządku” (kobieta, 41 lat, 3 dzieci, mężatka).

Rodzaj doświadczanej przemocy nie wpływa na przebieg procesu decyzyjnego. Zgodnie z teorią tzw. trójkąta dramatycznego (Cisek 2012), dopiero zaprzestanie roli bycia ofiarą, prześladowcą bądź wybawcą, kończy cykle przemocowe. Nie tyle ważny jest tutaj rodzaj doświadczanej przemocy, ile samo jej doświadczanie i poczucie bycia ofiarą. Takie informacje są istotne, zwłaszcza dla psychoterapeutów, interwentów kryzysowych, pracowników socjalnych.

Stwierdzono istnienie związku pomiędzy poczuciem własnej skuteczności a konsekwentnym przebiegiem procesu decyzyjnego, który jest bardziej kon-

sekwentny u kobiet o wysokim poczuciu własnej skuteczności. Potwierdza to literatura – im silniejsze przekonanie o własnej skuteczności, tym wyższe cele stawiają sobie ludzie i tym silniejsze jest ich zaangażowanie w zamierzone zachowanie, nawet w obliczu piętrzących się porażek (Juczyński 2012, s. 215–227). Jedna z badanych kobiet napisała w kwestionariuszu badań: „Długo nie robiłam nic w tej sprawie. Bałam się, że bez męża nie poradzę sobie w życiu – sprawy finansowe, wychowanie dzieci...” (kobieta, 59 lat, 2 dzieci, mężatka).

Niektóre zmienne demograficzne i środowiskowe mają korzystny wpływ na przebieg procesu decyzyjnego u ofiar przemocy domowej. W świetle przeprowadzonej weryfikacji statystycznej stwierdzono, że kobiety młodsze, z wyższym wykształceniem i krótkim stażem małżeńskim są najbardziej konsekwentne w swej decyzji o odejściu od męża. Posiadanie dzieci, pracy oraz niezależność finansowa nie wpływają istotnie na konsekwentny przebieg procesu decyzyjnego. Kobiety, które wstąpiły w związek małżeński z powodu ciąży charakteryzują się mniej konsekwentnym przebiegiem procesu decyzyjnego. Pozostałe przyczyny zawierania związku nie mają istotnego wpływu na konsekwencję przebiegu procesu decyzyjnego. Konsekwentnej realizacji procesu decyzyjnego sprzyja też dłuższy czas trwania związku przed zawarciem małżeństwa.

Osoby doświadczające przemocy domowej mające wsparcie przyjaciół charakteryzują się bardziej konsekwentnym przebiegiem procesu decyzyjnego. Odnosząc uzyskany wynik do innych teorii i badań – wsparcie takie jest bardzo istotne, szczególnie dla kobiet nieposiadających innych zasobów (Webersinn, Hollinger, De Lamatre 1991, s. 231–240). Ważny okazał się również czas podejmowania decyzji o odejściu od sprawcy. Wśród badanych kobiet najbardziej konsekwentny przebieg procesu decyzyjnego charakteryzował te, które podejmowały decyzję o odejściu od męża w okresie od kilku miesięcy do roku.

Przedstawione badania są próbą uzyskania odpowiedzi na pytanie jakie jest podłoże konsekwentnego przebiegu procesu podejmowania decyzji o odejściu od męża wśród żon-ofiar. Pytanie to zawiera w sobie również inne pytania, np.: jak długo ofiary przemocy domowej dojrzewają do podjęcia tej decyzji, jak często podejmują próbę odejścia, czy istnieje związek pomiędzy czynnikami osobowościowymi (lęk – cecha, poczucie własnej skuteczności) oraz czynnikami środowiskowymi (wiek, wykształcenie, stan cywilny, staż małżeński, posiadanie pracy, doświadczenia z rodziny generacyjnej, posiadanie wsparcia rodziny, przyjaciół, instytucji) a przebiegiem procesu podejmowania decyzji.

Zreferowane wyniki pozwoliły wykazać, które czynniki, w jakim stopniu wpływają na podejmowany przez kobiety proces decyzyjny o odejściu od

męża. Mogłoby się w tym miejscu nasunąć pytanie – czy każda kobieta-ofiara w ogóle podejmuje w swoim życiu decyzje dotyczącą odejścia od sprawcy. Na podstawie literatury przedmiotu, badań empirycznych oraz wyników badań przeprowadzonych na potrzeby tej pracy, można stwierdzić, że tak. Co prawda, cały proces może trwać bardzo długo i nie skutkować odejściem od sprawcy (na przykład w momencie, gdy sprawca również podejmie pracę nad sobą i nad wyjściem z przywołanego wcześniej w pracy tzw. trójkąta dramatycznego), jednakże decyzje o odejściu (mniej lub bardziej konsekwentne), najczęściej są podejmowane, zaś sama ofiara rozważa różne alternatywy, sprawdza swoje zasoby. Wiedza dotycząca procesu decyzyjnego podejmowanego przez ofiary przemocy domowej jest niezwykle przydatna w ośrodkach działających zarówno na rzecz osób doświadczających przemocy, jak i stosujących ją. Terapeuta „prowadzi” kobietę, która doznaje, bądź doznała różnych działań przemocowych ze strony swego partnera. Celem udzielanej pomocy jest zaprzestanie przez pokrzywdzoną roli ofiary i zakończenie cykli przemocowych (po to, by z roli osoby pokrzywdzonej nie wejść w rolę prześladowcy, bądź wybawcy, które są obecne w tzw. trójkącie dramatycznym). W końcu następuje czas, w którym żona podejmuje pewne decyzje, dotyczące jej dalszych relacji z mężem.

W dalszych badaniach można by poszerzyć grupę badawczą o osoby będące w związkach kohabitacyjnych, doświadczające przemocy domowej. W niniejszej pracy badane kobiety dobrowolnie zgłosiły się do TOIKiWOPR w Zakopanem, były więc już w jakimś stopniu na etapie „wołania o pomoc”. Warto byłoby również objąć badaniami nad przebiegiem procesu decyzyjnego osoby, które pozostają poza opieką placówek działających pomocowo. Dotarcie do takiej grupy jest jednak niezwykle trudne, gdyż są to najczęściej kobiety, które jeszcze w jakiś sposób racjonalizują sobie działania przemocowe ze strony swojego partnera.

W pracy poruszono zagadnienie poszukiwania przyczyn podejmowania konsekwentnych decyzji o odejściu od męża-agresora przez maltretowane żony. Podejmowanie owych decyzji, to nie tylko liczby i statystyki, dużą rolę odgrywa jeszcze jeden czynnik – cechy człowieka. Kobiety – ofiary przemocy domowej, rozwiązując zadania, dążą do osiągnięcia określonych celów i realizacji pożądanego stanu rzeczy (jest to stale występująca cecha układu podejmującego decyzje, czyli tak zwany niezmiennik).

Bibliografia

- Borecka-Biernat D. (2006), *Strategie radzenia sobie młodzieży w trudnych sytuacjach społecznych. Psychospołeczne uwarunkowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.

- James R.K., Gilliland B.E. (2005), *Strategie interwencji kryzysowej. Pomoc psychologiczna poprzedzająca terapię*, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Wydawnictwo Edukacyjne, Warszawa.
- Juczyński Z. (2009), *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*, Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa.
- Juczyński Z., Juczyński A. (2012), „Chcieć to móc” czyli o znaczeniu poczucia własnej skuteczności w modyfikacji zachowań związanych z piciem alkoholu, „Alkoholizm i Narkomania” nr 25.
- Mazur J. (2002), *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Rajska-Kulik I. (2007), *Przemoc wewnątrzmałżeńska – uwarunkowania pozostawiania maltretowanych kobiet w krzywdzącym związku*, „Chowanna” nr 1.
- Tyszka T. (1986), *Analiza decyzyjna i psychologiczna teoria decyzji*, PWN, Warszawa.
- Webersinn A.L., Hollinger C.L., De Lamatre J.E. (1991), *Breaking the cycle of violence: an examination of factors relevant to treatment follow-through*, „Psychological Reports” nr 3.
- Wrześniewski K. (2006), *Inwentarz stanu i cechy lęku STAI: polska adaptacja STAI. Podręcznik*, Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa.

Źródła internetowe

- Cisek I. (2012), *Teoria Trójkąta Dramatycznego* http://www.dojrzewalnia.pl/endorfina/rozwijaj_sie/zwiazki_i_wiezi/teoria_trojkatu_dramatycznego.html [data pobrania: 21.05.2013].